

Лекція

ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

План лекції

“ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА”

1. Правовий статус людини і громадянина як інститут конституційного права. Структура правового статусу людини.
2. Механізм реалізації і гарантії прав та свобод людини і громадянина. Особливості захисту прав людини в умовах війни
3. Співвідношення міжнародно-правового і національного регулювання прав і свобод людини та забезпечення міжнародних стандартів прав і свобод людини в Україні.
4. Поняття громадянства і належність до громадянства України. Принципи громадянства України. Набуття громадянства та припинення громадянства України. Органи, які вирішують питання, пов'язані з громадянством України.
5. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні. Правова регламентація режиму іноземців в Україні. Права, свободи і обов'язки іноземців. Депортація іноземців. Екстрадиція іноземців іноземній державі.
6. Правовий статус біженців.

Правовий статус — це юридично закріплене становище особи в державі і суспільстві

. Види правового статусу:

- загальний або конституційний статус людини і громадянина;
- спеціальний або родовий статус окремих категорій громадян;
- індивідуальний статус, який характеризує стать, вік, сімейне положення тощо;
- статус фізичних і юридичних осіб;
- статус іноземців, осіб без громадянства, осіб із подвійним громадянством, біженців;
- галузеві правові статуси (адміністративно-процесуальний, кримінально-процесуальний тощо); статус осіб, які працюють у різних сферах.

Принципи конституційно-правового статусу особи

- 1) належність людині основних прав і свобод від народження і їх невідчужуваність;
- 2) відповідність правового статусу особи в Україні вимогам і стандартам, які склалися в міжнародному співтоваристві;
- 3) поєднання індивідуальних інтересів особи з інтересами інших осіб, держави і суспільства;
- 4) загальність та загальнодоступність конституційних прав, свобод і обов'язків;
- 5) юридична рівність громадян України, їх рівноправність;
- 6) гарантованість конституційного статусу особи;
- 7) заборона на незаконне обмеження конституційних прав і свобод громадян України;
- 8) гуманістична спрямованість основ правового статусу особи.

Правовий статус людини складається з таких основних елементів:

- Громадянство (визначає додаткові можливості та обов'язки).
- Юридичні обов'язки (дотримання законів, сплата податків, захист держави тощо).
- Гарантії реалізації прав (механізми, що забезпечують можливість користування правами).
- Юридична відповідальність (наслідки порушення правових норм).

Реалізація прав забезпечується через:

- Законодавче закріплення прав (Конституція, міжнародні договори).
- Діяльність судових органів (Конституційний Суд, загальні суди).
- Роботу правоохоронних органів (поліція, прокуратура, омбудсмен).
- Діяльність міжнародних механізмів (ЄСПЛ, ООН, ОБСЄ).

Співвідношення міжнародно-правового і національного регулювання прав і свобод людини

- Конституція України (ст. 9) визначає, що міжнародні договори, ратифіковані ВР України, є частиною національного законодавства.
- Європейська конвенція з прав людини – основний міжнародний документ, який Україна зобов’язана дотримуватися.
- Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) – міжнародний орган, що розглядає скарги громадян України у разі порушення їхніх прав.
- Україна адаптує своє законодавство до міжнародних стандартів у межах інтеграції до ЄС та Ради Європи.

ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕЯКИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

- право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію обмежується законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, яка одержана конфіденційно, або для підтримки авторитету і неупередженості правосуддя (ст. 34);
- права на свободу світогляду і віросповідання може бути обмежено законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення, захисту прав і свобод інших людей (ст. 35);
- право громадян на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації може бути обмежено законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (ст. 36);
- право на мирні зібрання, мітинги, походи і демонстрації обмежується законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (с. 39).

НЕ МОЖУТЬ БУТИ ОБМЕЖЕНІ ПРАВА І СВОБОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ СТАТТЯМИ

**24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59,
60, 61, 62, 63**

право на: рівність громадян перед законом; громадянство і його зміну; життя; повагу до гідності людини; свободу та недоторканність; звернення до органів державної влади; житло; шлюб; рівність дітей у їх правах; захист прав і свобод; відшкодування за рахунок держави матеріальної і моральної шкоди; знання своїх прав і обов'язків; незворотність дії законів та інших нормативних актів; правову допомогу; необов'язковість виконання явно злочинних розпоряджень чи наказів; неможливість подвійного притягнення до юридичної відповідальності; те, щоб вважатися невинуватим у вчиненні злочину, доки вину не буде доведено в законному порядку; відмову давати свідчення щодо себе, членів сім'ї та близьких родичів.

НАДЗВИЧАЙНИЙ СТАН

особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування, відповідно до Закону, повноважень, які необхідні для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади і місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою обмеження в здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень

Можуть запроваджуватися такі заходи:

- встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, а також обмеження свободи пересування на території, де вводиться надзвичайний стан;
- обмеження руху транспортних засобів та їх огляд;
- посилення охорони громадського порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства;
- заборона проведення масових заходів, крім заходів, заборона на проведення яких встановлюється судом;
- заборона страйків.

Додаткові заходи:

- запровадження комендантської години, тобто заборона перебувати на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень особи у встановлені години доби;
- перевірка документів у громадян, а в необхідних випадках і проведення особистого огляду, огляду речей, транспортних засобів, багажу й вантажів, службових приміщень та житла громадян;
- обмеження або тимчасова заборона продажу зброї, отруйних і сильнодіючих хімічних речовин, а також алкогольних напоїв;
- тимчасове вилучення у громадян зареєстрованої вогнепальної і холодної зброї та боєприпасів;
- заборона виготовлення і розповсюдження інформаційних матеріалів, що можуть дестабілізувати обстановку;
- особливі правила користування зв'язком та передачі інформації через комп'ютерні мережі тощо.

Громадянство України – це правовий зв'язок особи з державою, що надає їй певні права та обов'язки.

Принципи громадянства України (ст. 4 Конституції України)

- Єдине громадянство.
- Неможливість позбавлення громадянства.
- Державний захист громадян за кордоном.
- Визнання громадянства незалежно від місця проживання.

Відповідно до Закону України "Про громадянство", основні підстави набуття громадянства:

- За народженням.
- За територіальним походженням.
- Через натуралізацію (проживання в Україні 5 років, знання мови, відмова від іншого громадянства).
- Відновлення громадянства.

Іноземцем визнається особа, яка перебуває у громадянстві іншої держави і не є громадянином держави перебування

ІНОЗЕМЕЦЬ - ОСОБА, ЯКА НЕ ПЕРЕБУВАЄ У ГРОМАДЯНСТВІ УКРАЇНИ І Є ГРОМАДЯНИНОМ (ПІДДАНИМ) ІНШОЇ ДЕРЖАВИ АБО ДЕРЖАВ

ОСОБА БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА - ОСОБА, ЯКА НЕ РОЗГЛЯДАЄТЬСЯ ЯК ГРОМАДЯНИН БУДЬ-ЯКОЮ ДЕРЖАВОЮ В СИЛУ ДІЇ ЇЇ ЗАКОНУ

Конституційні гарантії

передбачені Основним Законом України умови, засоби, методи і механізми, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Поділяються на:

- загальні (економічні, політичні, ідеологічні);
- юридичні.

Таблиця 1. Конституційні обов'язки людини і громадянина

Класифікаційна ознака	Обов'язки
характером зв'язку особи і держави	- обов'язки людини - обов'язки громадянина;
основні сфери життєдіяльності особи	особисті, політичні, соціально-економічні, культурні, екологічні;
способом закріплення	- прямо закріплені в Конституції України; - що впливають із тлумачення положень Основного Закону;
функціональна спрямованість (дія)	дія яких спрямована на охорону й захист конституційного ладу України та його основ; що спрямовані на забезпечення законності і правопорядку в державі; що спрямовані на розвиток економічної системи, на забезпечення екологічної безпеки країни;
адресати (дестинатори)	обов'язки щодо: а) держави; б) суспільства, інших людей, своїх близьких; в) себе;
характер здійснення	а) реалізуються в конкретних правовідносинах; б) здійснюються в загальних (конституційних) правовідносинах;
формою здійснення	індивідуальні і колективні
час реалізації	постійні й тимчасові
за характером забезпечення	обов'язки, для здійснення яких із боку держави: ¹⁷ а) вимагається створення певних матеріальних благ

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ:

- Конституційно-правовий статус іноземців
- Конституційно-правовий статус осіб без громадянства
- Конституційно-правовий статус біженців
- Конституційно-правовий статус осіб з подвійним громадянством
- Особливості конституційно-правового статусу внутрішньо переміщених осіб